

Beyimbet Maylin'in "Tartıs" adlı romanından önceki dersin devamı olan ařađıdaki bölümü okuyunuz, transkripsiyonunu yapıp Türkiye Türkçesine aktarınız, eser hakkında sınıfta konuşup tartışınız.

Kaynak:

adabiportal.kz, erişim tarihi: 01.12. 2015.

Сосын, басқа баладай «шілдеhana» да болған жоқ.

Абдрахман халфе келіп азан да шақырған жоқ, әлгі бала өзінен-өзі «Жақсылық» аталып жүре берді.

Жоламан соңғы әзірде кәдімгідей қартая бастады. Қартая бастағандығы ғой, жұмысқа бұрынғыдан шабыты кеміді, істеген ісі өнбейтінге айналды. Жазғытұрым кездегі бұрын ағаш соқа істегенде күніне бір соқадан шығаратын болса, соңғы кезде екі күнде бір соқаны зорға шығаратынға айналды. Гүлбарша да бұрынғыдай «әй, жігіт» деуді тастап, «ой, шалым-ау» дейтін болды.

Бірақ, Жоламан әлсірегенмен қолғанаты жетіп қалып еді, Жақсылық бала жиырмаға аяқ басып еді: шойын денелі, екі беті торсықтай, жүріс-тұрысы пысық, алпамсадай қара жігіт болып еді. Жоламан қуаныш көріп, кейде Гүлбаршаға:

– Сен жаманға тартпаған, балам өзіме тартып туған, – деп жымыңдайды.

– Мейлі, мен таласпай-ақ қояйын, тек тірі болсын,– дейді Гүлбарша ішінен елжіреп.

Жақсылық жасынан әкесін жағалады: ағашты бірге шабысты, соқаны бірге істесті.

Әкесіне қолғабыс тигізем деп жүріп оның азғана өнерін бұлжытпай үйреніп алды.

Жақсылықтың қолы ағашқа қаттырақ бататын болды. Жақсылықтың шапқан ағашы, Жоламандікіндей қиқа-жиқа болмай, мүсіндей болып шығатынға айналды. Жоламан мұны өзі сезіп, «олай істе, былай істе» деп жай ақыл айтып отыруға ғана тақалды.

Сөйтіп жүргенде 16-жыл келіп қалыпты ғой. Көппен бірге құрық Жақсылыққа да салынды. Жоламан өмірінде бірінші рет жаны күйзеліп ренжіп, жүз елу шақырым жердегі дуанға баласын жаяу шығарып салды. Баласынан айырылып қайтқан сапарында, қарға адым жер жүруге мұң болып, айлап жүріп ауылына зорға жетті. Жоламан сияқтылардың көз жасы ұрды ма, әлде асып-тасқанның төгілетін кезі келді ме – әйтеуір ел ішін ұлы хабар шулатты: «Патша тағынан түсіпті, балалар қайтатын болыпты!» деген хабарды естігенде, Жоламан өмірінде бірінші рет:

– Ә, тегіңді пәлен етейін, өзіңе де сол керек еді! – деп патшанды боқтап жіберген болатын.

Содан былай солдаттық дегенде Жоламанның жүрегі зыр ете қалатын болды. 18-жылы алаш полкіне жігіт жинайтын болғанда, Берғали пысық Жоламанды қажының үйіне шақырып алып, қымызға тойғызып отырып айналдырған ғой:

– «Осылай да осылай...» Ақ түйенің қарны жарылды, алаштың ордасы құрылатын болды. Алаш азаматы тегісінен аттанатын болды... Бірсыпыра елдер ортасынан мал жиып беріп, тәуір деген балаларын шығаратын болыпты. Біз де жұртшылық қылатын болдық: ортамыздан сізге он тайынша жиып беріп, балаңызды аттандырмақшымыз...» – дегенде, Жоламан қанын ішіне тартып, кемиек иегі кемсеңдеп:

– Алашыңның да керегі жоқ, ордаңның да керегі жоқ: ата-бабам ордаға кіріп те көрген жоқ; бала – өзімдікі, менің баламда ешқайсыңның жұмысың болмасын! – деп келтесінен қайырған.

Қымыз сапырып отырған бәйбіше:

– Сорлы құл, шаңыраққа қара! – деп шаптыққан.

– Жаусыма, Жолеке, қолға тұратын қылармыз! – деп Берғали бел күшін соққан.

Уездік қаладан шыққан өкіл, тыртық бет қара жігіт, қажының төрінің алдында, әміркен етікті көсіліп жіберіп, шылымын бұрқырата түсіп:

– Мына кісі алашқа қарсылық қылып отыр, жұмысқа кедергі тұғызып отыр; сондықтан бұл кісіге акты істеп, болысқа айдап жіберіңдер! – деп бұйрықты қысқа берген болатын.

Тастамбек ауылнай шолақ қол песіріне істің мәнісін түсіндіріп жіберіп, протоколды бұрқылдатып жатыр. Протоколдың аяғына алдымен өкіл қол қойды, оған жалғастыра

Берғали қолын қойды, ақырында Тастамбек ирек таңбасын салып, ескі ауылнайдың жалпақ мөрін бір жалап алып, қағаздың құйрық жағына баттастыра басқан болатын.

Басқаларша жорысақ, бұл бір кісінің басын шірітуге жарайтын әурешілік. Мына жалпақ мөрдің басылғанын көргенде, бірсыпыра жұрт өзінің маңдайына басылғаннан жаман ышқынатын. Өйткені – бұл мөрмен шырмалғанның талайы ізсіз де кетіп барады. Оның үстіне, бұл мөр Тастамбектің қолымен басылған соң, не үміт, не қайыр...

– Байғұс-ау, қарысуды қайтесің? Сен ерегісіп кімнен бәйге алмақсың? Жасың алпысқа жақындағанда түрменің есігінде жан тапсыруың жақсы ма?.. Балаңның ешнәрсесі кетпес, тілін ал, жібер балаңды! – деп аяушылық қылған дос-жар ептеп ақылын айтқан болатын. Бірақ Жоламанды көндіру деген қиын ғой, әсіресе Жақсылықты солдатқа жіберу дегенге ол өлмей көнер ме? Алашыңның не керегі бар, ордаңның не керегі бар, оған керегі – жалғыз баласы ғана!

Жоламаннан гөрі – Берғали, Тастамбектердің күші басымырақ келіп, қылмысты Жоламан болыстық ұправаға айдалатын болды.

Ауылнайдың жекіруімен Торсан дейтін бір кедей Жоламанды айдап бару үшін жалғыз атына желқом ерді жарбитып салып жатыр.

– Шалым-ау, бұл қалай болды? – деп Гүлбарша бебеу қағып жүр.

– Қой, апа сабыр қыл: біздің әкей ешқайда да бармайды! – деді Жақсылық салмақпен.

Гүлбарша жаутаңдап Жақсылыққа қарай береді.

Ауыл жанында алқа-қотан отырған: өкіл бар, ауылнайы бар, Берғали бар, тағы бірсыпыра ақсақалдар, пысықтары бар – бәрі ажырая қарасады.

– Апырым-ау, мына шіркіндер! – дейді біреулері кіжініп.

– Сор түртіп тұр ғой, – деп біреулері жымыңдасады.

– Көре қалдық күшін!.. – деп біреулердің зығыры қайнайды.

– Қойсайшы, бала, байланысып қайтесің, – деп біреулер күрсініп, сүйей салдылау қылып ақылын айтқан болады.

Ауылнай ақырған сайын Торсанның есі шығып дүрсілдеп тебіне түсіп, қоқаңдап Жоламан шалдың жанына келді.

– Кәне, қарт, болыңыз, қозғалайық...

Айтуын айтса да, жүзі шыдамай, өзі бір қырын қарайды.

Торсанның жыпылықтаған көз жанарын ашып қараса, кім болса да, тап сол минутта мөлдіреген жасты көрер еді-ау!..

– Олар боғын жеп отыр, мен ешқайда да бармаймын! – дейді Жоламан.

– Өй, сен өзің ит екенсің ғой, айда деген соң неге айдамайсың?.. Қалжақтайтын болса, қамшымен салып-салып жібер! – деп Тастамбек ауылнай барылдап, орнынан қозғалып қойды.

Торсан қысыла түсті. Көк атты тепкілеп Жоламанға қарап омыраулата түсіп еді, Жақсылық оның шаужайынан ұстады да, кейін қарай жетектеді.

– Өй, жібер деймін... Ұстама деймін шаужайдан!.. –деп Торсан құрғақ тызалаққа салды.

– Ұмтылыңдар, жігіттер, сыбап бір жіберіңдер, кейінгіге үлгі болсын! – деп Берғали мен Тастамбек күңк етіп еді, төрт-бес жігіт аңдай жүгіріп, Жақсылықты ортаға алып-ақ қалды.

– Ойбай, өлтірді, өлтірді!.. – деп Гүлбаршаның жан даусы шықты.

Жақсылық оңайлықпен төрт-бес жігітіңнен таяқ жейтін көрінбеді. Оның үстіне, «кәріліктің алды, жігіттіктің соңы» деп Жолекең айқасып, жылтыр шеке біреуін сіңір жұдырықпен сілтеп өткенде, әлгі шіркіннің шекесінің осалдығы ма, әлде, жұдырықтың шойындай болғаны ма – қызыл қаның көпірін атып бетін жуып кете бергені...

– Ойбай, мына алжыған күшік құн беруге айналды! –деп Тастамбек, Берғали, тағы басқалары ұмтылды.

Сүйектеген сары таяқ, темірлеген қара таяқ, тағы-тағы басқа таяқтар Жақсылық пен